УДК 330. 3

Корольчук Л.В., к.е.н., доцент
Korolchuk L . Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
https://orcid.org/0000-0002-2821-476X

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ТЕОРІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Луцький національний технічний університет

В статті за допомогою застосування методу аналізу та синтезу при вивченні авторських дефініцій поняття «сталий розвиток» визначено та досліджено концептуальні основи теорії сталого розвитку з метою забезпечення її ефективного застосування у глобальних економічних процесах.

За результатами проведеного дослідження, до концептуальних основ теорії сталого розвитку відносимо: - екологізацію економіки; - екоінноваційний розвиток; - глобальну відповідальність за практичну реалізацію концепції сталого розвитку.

Вважаємо, що ефективність реалізації концепції сталого розвитку буде визначатися наявністю трьох концептуальних основ, тобто залежатиме від ступеня екологізації економіки країн світу, від рівня їх екоінноваційного розвитку, а також від посилення глобальної відповідальності країн за практичні результати. При чому, наголошуємо тут на необхідності вдосконалення усіх концептуальних основ одночасно та забезпечення перманентності взаємозв'язків між ними. Адже, екологізація економіки (створення пунктів сортування сміття, застосування енергозберігаючих технологій у побуті, переробка відходів від заготівлі круглого лісу тощо) більшою мірою на громадських засадах без дієвої інноваційної політики, як відбувається у нашій державі, не спричинить бажаної якісної трансформації. Натомість, стрімкий розвиток інноваційної сфери, як показує досвід Індії, в силу об'єктивних причин не гарантує вирішення навіть внутрішніх проблем екологічного та соціального характеру. А за відсутності глобальної відповідальності за практичні результати реалізація концепції сталого розвитку взагалі втрачає свій сенс, адже вирішення глобальних проблем не під силу кільком країнам, а лише консолідованій світовій спільноті.

Ключові слова: сталий розвиток, екологізація економіки, декаплінг, інноваційний розвиток, екоінновації, зелена економіка, бенчмаркінг.

CONCEPTUAL BASIS OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT THEORY

Lutsk National Technical University

Sustainable development is a new scenario of human development in today's conditions, when the planet suffers from the results of human activity, which for a long time was not limited by any framework for the scale of exploitation of natural resources and the size of negative environmental externalities. This concept envisages the development of a new world system, when the priority will not be economic growth, but the harmonious coexistence of economy and nature, and man in this synergetic union is the main innovator of production and consumer processes.

To ensure the effective implementation of the concept of sustainable development in practice on a global scale, its main theoretical and methodological provisions require further in-depth study.

In the article, using the method of analysis and synthesis in the study of the author's definitions of the concept of "sustainable development" identified and explored the conceptual basis of the sustainable development theory in order to ensure its effective application in global economic processes.

Thus, to the conceptual basis of the theory of sustainable development we propose to include: - greening the economy; - eco-innovative development; - global responsibility for the practical implementation of the concept of sustainable development.

We consider, that the effectiveness of the concept of sustainable development will be determined by the presence of three conceptual frameworks, it will depend on the degree of greening of the economy, the level of their eco-innovation development and strengthening the global responsibility for practical results. However, we emphasize here the need to improve all the conceptual basis at the same time and ensure the permanence of the relationship between them. After all, the greening of the economy to a greater extent on a voluntary basis without effective innovation policy, as in our country, will not cause the desired qualitative transformation. On the other hand, the rapid development of the innovation sphere, as the experience of India shows, for objective reasons does not guarantee the solution of even internal environmental and social problems. And in the absence of global responsibility for practical results, the implementation of the concept of sustainable development in general loses

its meaning, because the solution of global problems is not within the power of several countries, but only the consolidated world community.

Key words: sustainable development, greening of the economy, decoupling, innovative development, eco-innovation, green economy, benchmarking.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В результаті переосмислення людством ціннісної основи свого існування на зламі тисячоліть виникає нова концепція розвитку світової цивілізації, на засадах якої функціонує сучасна міжнародна економіка, що задекларовано у Підсумковому документі Саміту ООН зі сталого розвитку в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку у вересні 2015 року «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», де було затверджено 17 цілей сталого розвитку та 169 завдань: Світ без бідності (No Poverty); Світ без голоду (Zero Hunger); Хороше здоров'я (Good Health and Well-Being for people); Якісна освіта (Quality Education); Статева рівність (Gender Equality); Чиста вода і санітарія (Clean Water and Sanitation); Відновлювана і недорога енергія (Affordable and Clean Energy); Хороша робота і економіка (Decent Work and Economic Growth); Інновації і хороша інфраструктура (Industry, Innovation and Infrastructure); Зменшити нерівність (Reduced Inequalities); Екологічно чисті міста і спільноти (Sustainable Cities and Communities); Відповідальне використання ресурсів (Responsible Consumption and Production); Протидія зміні клімату (Climate Change); Безпечне використання океанів (Life Below Water); Безпечне використання землі (Life on Land); Мир і верховенство закону (Peace, Justice and Strong Institutions); Партнерство заради сталого розвитку (Partnerships for the Goals)[12].

Сталий розвиток (Sustainable development) – це новий сценарій розвитку людства в умовах сьогодення, коли планета потерпає від результатів людської діяльності, яка довгий час не обмежувалась ніякими рамками як щодо масштабів експлуатації природних ресурсів, так і розміру негативних екологічних екстерналій. Дана концепція передбачає розбудову нового світо устрою, коли пріоритетом буде не економічне зростання, а гармонійне співіснування економіки та природи, а людина в даному синергетичному союзі виступає головним раціоналізатором виробничих та споживчих процесів.

Для забезпечення ефективної реалізації концепції сталого розвитку в практичній площині в глобальному масштабі основні її теоретико-методологічні положення потребують подальшого поглибленого вивчення.

Цілі статті: за допомогою застосування методу аналізу та синтезу при вивченні авторських дефініцій поняття «сталий розвиток» визначено та досліджено концептуальні основи теорії сталого розвитку з метою забезпечення її ефективного застосування у глобальних економічних процесах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розглянемо детальніше основні положення теорії сталого розвитку з погляду провідних зарубіжних та вітчизняних вчених у даній сфері наукових досліджень, спираючись на які, визначимо основні концептуальні основи сталого розвитку світової економіки. Результати нашого дослідження представлені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Аналіз дефініцій поняття «сталий розвиток»

№ п/п	Автор	Джерело	Основні положення теорії
	1	2	3
1.	Едвард Дейлі	«Economics in a full world» «Економіка повного світу»	Автор пропонує концепцію «повного світу», яка приходить на зміну концепції «порожнього світу». Мова йде про перехід від від світу, в якому вхідні і вихідні чинники економіки необмежені, до світу, в якому вони стають дедалі більш обмеженими в результаті виснаження і забруднення замкнутого за розмірами довкілля. При цьому дефіцитними чинниками стають вже не засоби виробництва, створені людьми, а природний капітал, що залишився; тобто не рибальські човни, а популяція риби, що залишилась у морі. Стала економіка, на думку автора, направлена на підтримання стабільного рівня чисельності населення та споживання енергії і матеріалів, а також підтримує контроль за народжуваністю та справедливим розподілом доходів. Сталий розвиток не передбачає зростання, а якісне поліпшення без кількісного збільшення [7].
2.	Роберт Кейтс та Томас Періс	«Great Transition Values: Present Attitudes, Future Changes» «Цінності великого прориву: ставлення сьогодні, зміни у майбутньому»	Автори вважають, що в результаті великого прориву людство отримає світ, де розвиток буде визначатись якістю людських знань, креативності та самореалізації, а не кількістю товарів і послуг. Сталий розвиток передбачає рівноправність, розширення прав і можливостей та глибоку повагу до природи. В оновленому світі вітається різноманітність підходів до модернізації та регіональні відмінності через сповідування таких основних цінностей, як свобода, справедливість, демократія і стабільність [8].
	Гюнтер Паулі	«Blue Economy-10 Years, 100 Innovations, 100 Million Jobs» «Синя економіка»	Основний акцент автор робить на інноваціях, запровадження яких дозволить створити мільйони робочих місць, зробити бізнес високоприбутковим, а країни – конкурентоспроможними. Книга містить багато практичних прикладів синергії природи та економіки, у ній також представлено досвід реалізації бізнес-ідей на прикладі успішних комерційних проектів у різних країнах світу [13].
4.	Джеремі Ріфкін	«The Zero Marginal Cost Society: The Internet of Things, the Collaborative Commons, and the Eclipse of Capitalism» «Суспільство нульових граничних витрат: інтернет речей, глобальна співпраця та занепад капіталізму»	Автор ототожнює сталий економічний розвиток з появою економіки з нульовими граничними витратами (витратами на виробництво додаткової одиниці продукції), в умовах якої місце матимуть лише стартові витрати, пов'язані з початком виробництва, причиною чого послужить зростання автоматизації і поширення цифрових технологій [16].
		The Empathic Civilization: «The Race to Global Consciousness in a World in Crisis» «Цивілізація емпатії»	Автор закликає до глобального діалогу, переосмислення людської природи, для того щоб віднайти шлях до можливостей глобальної емпатії (співпереживання), щоб реорганізувати соціальні інститути і підготувати достойну основу, на якій могла б з'явитися цивілізація емпатії, як основа сталого розвитку[17].

Продовження таблиці 1

	1	2	3
6.	Пол Раскін	«The Great Transition Today: A Report from the Future» «Великий прорив сьогодні: звіт з майбутнього»	Автор вважає, що діапазон міжособистісних зв'язків впродовж усієї історії розвитку людства розширюється, сьогодні кількість ланок в ланцюгу ідентичності – сім'я – клан – плем'я – місто – нація збільшується на ще одну ланку – планета, тобто ідентичність та громадянство досягли рівня планети. Сучасне людство усвідомлює себе як одну родину зі спільною долею, так як у нас немає іншого дому окрім Землі, тому глобальні проблеми стосуються усіх жителів планети і потребують консолідованого вирішення. Сталий розвиток у даному випадку направлений на забезпечення соціально-економічного розвитку держав без додаткового навантаження на навколишнє середовище, що могло б спричинити руйнівний вплив на нашу планету [15].
7.	Деніель Белл	«The Coming Post-Industrial Society. The experience of social prediction» «Майбутнє постіндустріальне суспільство. Досвід соціального прогнозування»	Важливою передумовою реалізації концепції сталого розвитку та формування постіндустріального суспільства автор вважає перехід від виробництва товарів до розширення сфери послуг з домінуванням професійного і технічного класів, де основне місце надається теоретичним знанням, а особлива роль – інтелектуальним технологіям [2].
8.	Зоряна Герасимчук	«Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика»	Автор визначає сталий розвиток регіону, як процес постійного перетворення якісних та кількісних характеристик регіональної соціо-еколого-економічної системи, спрямованого на досягнення динамічної рівноваги між суспільством, економікою та довкіллям, що забезпечує при цьому добробут нинішніх та майбутніх поколінь [3].
9.	Ю. Бажал	«Екологічна економіка»	Автор стверджує, що сталий розвиток має неодмінно означати радикальний перехід від економіки зростання і всього, з нею пов'язаного, до стабільної економіки [1].
10.	А.Д. Урсул	«Переход России к устойчивому развитию. Ноосферная стратегия»	На думку автора, сталий розвиток являє собою виживання та неспинний розвиток цивілізації та країни в умовах збереження навколишнього середовища [6].
11.	Б.А. Карпінський І.М. Васильків А.Б. Шевців О.Б. Карпінська	«Модель сталого розвитку економіки: формування і порівняльна динаміка змін»	Автори визначають сталий розвиток економіки, як збалансований (знаннєво-природний) розвиток, який ґрунтується як на цілеспрямованому (програмному) впровадженні досягнень НТП у виробництво, що веде до стійкого нарощування фінансових показників і податкових надходжень, якості і конкурентоспроможності продукції, зростання продуктивності праці, забезпечує раціональне витрачання природно-сировинних ресурсів, так і на стані довкілля, за якого встановлюються контрольовані (нормативні) обмеження на витрачання природно-сировинних ресурсів та екстернальні шкоди, виходячи з концепції сталого розвитку [4].

Застосування методу аналізу та синтезу у вивченні авторських дефініцій поняття «сталий розвиток», дозволяє виділити спільні положення таких визначень (виділені в

тексті таблиці 1 жирним шрифтом), що, в свою чергу, дає нам можливість сформулювати основні концептуальні основи теорії сталого розвитку.

Отже всі автори, праці яких ми проаналізували, сходять на тому, що сталий розвиток забезпечується завдяки зменшенню кількості природних ресурсів, що застосовуються у виробництві готової продукції, зниженню обсягів використання невідновлювальної енергії, мінімізації шкідливого впливу антропогенного фактора на навколишнє середовище. Крім того, вчені одноголосно вважають, що досягти такого результату можна завдяки впровадженню інновацій у різні сфери економіки, а також культивуванню серед держав світу тісної консолідації навколо вирішення глобальних проблем, усвідомлення величини своєї ролі у даних процесах та відчуття відповідальності за власні дії.

Таким чином, до концептуальних основ теорії сталого розвитку пропонуємо відносити:

1. Екологізацію економіки. Сьогодні, в економічній літературі зустрічається поняття «екологізація економічних систем», під яким автори дефініції Я. В. Кульчицький, Б. В. Кульчицький, С. М. Панчишин [5] пропонують розуміти посилення екологічної спрямованості економічних систем у процесі їх трансформації, що виявляється у становленні сучасної економічної та екологічної свідомості і культури, екологічної відповідальності, утвердженні сучасних екологічних цінностей, формуванні відповідної нормативно-правової, інституційної бази, спрямованої на суспільний контроль за системою зв'язків "людина – економіка – екологія", застосуванні санкцій і стимулів щодо впливу економічної системи на стан екологічної рівноваги в умовах обмеженості природних ресурсів та загострення екологічної кризи глобального, регіонального і локального характеру.

В даному випадку, екологізація економіки передбачає безповоротну інтеграцію екологічної складової у економічну сферу на усіх рівнях функціонування економічних систем (мікро-, макро-, світова економіка), проте, в контексті сталого розвитку, процеси екологізації давно вже набули практичних форм з чітким вектором розвитку. Мова йде про тренди в соціально-економічному житті розвинених країн, такі як циркулярна (кругова) економіка, низьковуглецева та зелена економіка, які передбачають вторинну переробку відходів з подальшим використанням у виробництві; збереження цінності продукту, матеріалів, з якого він зроблений, якомога довше всередині виробничого циклу (наприклад, ремонт вжитих речей та їх повторний випуск на ринок за нижчою ціною); перехід від концепції продажу продукту до сервісної моделі, коли продається послуга з користування продуктом, а не сам продукт (виробництво високоякісних товарів з низьким ступенем зношення для багаторазового користування за певну плату) та інші заходи, всіляко орієнтуючись на **декаплінг** – розмежування між економічним зростанням і тиском на довкілля, яке відбувається тоді, коли темпи росту екологічного тиску менші, ніж його економічна рушійна сила, наприклад, валовий внутрішній продукт (ВВП) за певний період часу [11].

Декаплінг, як пріоритетний вектор розвитку економіки в контексті її екологізації, передбачає, перш за все, докорінну зміну форм та методів реалізації економічної діяльності, трансформацію людського світосприйняття у напрямку до емпатії та екологічної культури, забезпечення стійкого економічного росту держав та світового господарства в цілому без завдання шкоди навколишньому середовищу (абсолютний декаплінг), або ж впевнено мінімізуючи таку шкоду (відносний декаплінг).

Існуючі сьогодні методи та форми декаплінгу можливо досліджувати на основі досвіду реалізації принципів зеленої економіки у ЄС. В даному випадку доречно застосовувати бенчмаркінгові технології, як інструмент для запозичення прогресивного досвіду розвинених країн в екологізації національної економіки.

Проте, очевидно, що декаплінг вимагає перманентного пошуку нових способів економії та заміщення природніх ресурсів, альтернативних джерел енергії, шляхів оптимізації виробництва, утилізації відходів, мінімізації викидів в атмосферу тощо, а також методів подолання вже існуючих проблем в результаті негативного впливу антропогенного фактора на екосистему.

2. Екоінноваційний розвиток. Саме інновації здатні забезпечити відносний декаплінг з перспективою досягнення його абсолютного рівня, саме винаходи з екологічним змістом як результат інтелектуальної діяльності людини спроможні підтримувати економічний розвиток без завдання шкоди навколишньому середовищу. В даному випадку ми маємо на увазі власне ***екоінновації***, як будь-яку форму інновацій, що спрямовані, або мають своїм результатом значний та демонстрований прогрес у напрямі досягнення мети сталого розвитку шляхом зменшення впливу на навколишнє середовище, підвищення стійкості до екологічного навантаження або досягнення більш ефективного і відповідального використання природних ресурсів[10].

Сучасний арсенал екоінновацій включає у себе товари та послуги, продукування яких має мінімальний негативний вплив на екосистему (вторинна переробка сировини, відновлення та ремонт вживаних речей, еколізинг тощо), технології для зниження ресурсозатратності виробництва, мінімізації шкоди від виробничих відходів тощо, екологічний менеджмент та аудит, просування екобрендів та екомаркування, інноваційну концепцію зеленого життя, зелені міста тощо.

Таким чином, визначаємо екоінноваційний розвиток держав як концептуальну основу сталого розвитку, поскільки науково-технічний прогрес є каталізатором якісної трансформації економічних процесів, а екологічна спрямованість таких змін зробить можливим досягнення бажаного результату в рамках концепції сталого розвитку.

В контексті дослідження екоінновацій важливим є вивчення їх різновидів, запропонованих Екоінноваційною Обсерваторією[14] (інформаційною платформою ЄС в рамках діяльності Європейської Комісії): екоінновації як продукт, екоінновації як процес, організаційні екоінновації, маркетингові екоінновації, соціальні екоінновації, системні екоінновації, так як визначення їх стейкхолдерів, суб'єктів, які продукують дані екоінновації і більшою мірою впливають на ефективність їх впровадження та розвиток, допоможуть застосувати адресний підхід у виборі засобів стимулювання екоінноваційного розвитку.

3. Глобальну відповідальність за практичну реалізацію концепції сталого розвитку. Концепція сталого розвитку передбачає глобальний масштаб її застосування, адже спрямована на врегулювання глобальних проблем людства, вирішення яких не підвладне окремим країнам, навіть найрозвиненішим, а потребує загальнопланетарної консолідації. Ефективність реалізації концепції сталого розвитку прямо пропорційно залежатиме від ступеня залучення держав світу до даного процесу.

Кожна держава світу, яка стала на шлях трансформації економіки на засадах сталого розвитку повинна чітко моніторити і регулювати результативність даних процесів, так як тим самим взяла на себе зобов'язання і в разі їх невиконання повинна нести відповідальність в рамках міжнародного права.

Для запуску механізму глобальної відповідальності необхідна наявність відповідного міжнародного правового інструментарію. Сьогодні, у світовій практиці вже існують такі інструменти, за допомогою яких задекларовано зобов'язання країн у сфері протидії змінам клімату. Мова йде про Паризьку угоду (фр. *L'accord de Paris*) в рамках Рамкової конвенції ООН про зміну клімату щодо регулювання заходів зі зменшення викидів діоксиду вуглецю з 2020 р., яка повинна замінити Кіотський протокол, адже також передбачає, що зобов'язання зі скорочення шкідливих викидів

в атмосферу беруть на себе всі держави, незалежно від ступеня їхнього економічного розвитку.

Головні цілі Паризької кліматичної угоди [9]:

- утримання зростання середньої світової температури на рівні значно нижче +2 °С від доіндустріальних рівнів та спрямовувати зусилля на обмеження зростання температури до +1,5 °С від доіндустріальних рівнів, оскільки це значно зменшить ризики зміни клімату та впливи на них;

- збільшення здатності адаптуватися до негативних впливів зміни клімату, підтримка протидій змінам клімату, розвиток з низькими викидами парникових газів у спосіб, що не загрожує виробництву харчів;

- гармонізація фінансових потоків зі шляхом розвитку з протидіями змінам клімату та з низькими викидами парникових газів».

Участь кожної окремої країни у досягненні глобальної мети визначається нею індивідуально та має назву «національно визначена участь» (англ. *nationally determined contribution*). Угода вимагає, щоб така участь була «амбітною» та передбачала досягення цілей Угоди. Виконання домовленостей всіма підписантами загалом буде оцінюватись кожні 5 років, перша така оцінка – у 2023 році. Кожні наступні параметри участі повинні бути більш амбітними, ніж попередні. Країни можуть кооперуватись і поєднувати свої національно визначені параметри участі. Під час Конференції ООН з питань клімату у 2015 р. країни-учасники встановили собі зобов'язання, як було і в рамках Кіотського протоколу. Однак, не існує механізму примусу країни досягти цілей її національно визначеної участі до певної дати чи рівня, адже глобальна перевірка не оцінюватиме індивідуальні досягнення окремих країн, а буде лише аналізувати, що було глобально досягнуто і що слід ще зробити [18].

Крім того, слід зазначити, що в питанні посилення глобальної відповідальності за практичну реалізацію концепції сталого розвитку на велику увагу заслуговують світові рейтинги, які складаються згідно результатів оцінки за глобальними показниками, найавторитетнішими з яких є Індекс запобігання змінам клімату, Індекс екологічної ефективності, Індекс щасливої планети, Екологічний слід тощо. Такі глобальні рейтинги дозволяють визначити лідерів та аутсайдерів процесу реалізації концепції сталого розвитку, визнаючи прогресивні дієві економіки і, одночасно, присоромлюючи відсталі. В даному випадку може спрацювати демонстраційний ефект, який у симбіозі із бенчмаркінговими технологіями дозволить поширити успішну практику екологізації економіки ще на ряд країн.

Вважаємо, що в контексті посилення глобальної відповідальності країн за практичну реалізацію концепції сталого розвитку, важливим є підвищення ролі та розширення спектра міжнародних правових інструментів регулювання міжнародних відносин у даній сфері.

Висновки. Отже, узагальнюючи сказане вище, можна зробити висновок, що ефективність реалізації концепції сталого розвитку буде визначатися наявністю трьох концептуальних основ, тобто залежатиме від ступеня екологізації економіки країн світу, від рівня їх екоінноваційного розвитку, а також від посилення глобальної відповідальності країн за практичні результати. При чому, наголошуємо тут на необхідності вдосконалення усіх концептуальних основ одночасно та забезпечення перманентності взаємозв'язків між ними. Адже, екологізація економіки (створення пунктів сортування сміття, застосування енергозберігаючих технологій у побуті, переробка відходів від заготівлі круглого лісу тощо) більшою мірою на громадських засадах без дієвої інноваційної політики, як відбувається у нашій державі, не спричинить бажаної якісної трансформації. Натомість, стрімкий розвиток інноваційної сфери, як показує досвід Індії, в силу об'єктивних причин не гарантує вирішення навіть внутрішніх

проблем екологічного та соціального характеру. А за відсутності глобальної відповідальності за практичні результати реалізація концепції сталого розвитку взагалі втрачає свій сенс, адже вирішення глобальних проблем не під силу кільком країнам, а лише консолідованій світовій спільноті.

Список бібліографічного опису

1. Бажал Ю. М. Екологічна економіка. *Ефективність державного управління.* Вип. 3: розд. 11. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2427/Bazhal_Ekolohichna_ekonomika.pdf;jsessionid=C24497E5AC32B09F71416A8FC920850F?sequence=1
2. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: Опыт социального прогнозирования. М.: Изд-во «Academia», 1999. 956 с.
3. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика: [монографія]. Луцьк: Надстир'я, 2008. 528 с.
4. Карпінський Б.А., Васильків І.М., Шевців А.Б., Карпінська О.Б. Модель сталого розвитку економіки: формування і порівняльна динаміка змін. Частина ІІ. *Науковий вісник НЛТУ України*: зб. наук.-техн. праць. Львів: РВВ НЛТУ України. 2016. Вип. 26.2. С. 7-21
5. Кульчицький Я. В., Кульчицький Б. В., Панчишин С. М. Екологізація економічних систем як визначальна домінанта парадигмальних змін в економічній теорії XXI століття. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2018, т. 28, № 9 С. 16-20
6. Урсул А. Д. Переход России к устойчивому развитию. Ноосферная стратегия. Москва : Ноосфера, 1998. 411 с.
7. Daly H. Economics in a full world. *Scientific American*, September, 2005. URL: https:// www.steadystate.org/wp-content/uploads/Daly_SciAmerican_FullWorldEconomics(1).pdf;
8. Kates R., Parris T., Leiserowitz A. Great Transition Values: Present Attitudes, Future Changes. *GTI Paper Series*, № 9, the Tellus Institute, 2006. URL: https:// www.greattransition.org/archives/papers/Great_Transition_Values.pdf;
9. Conference of the Parties Twenty-first session Paris, 30 November to 11 December 2015. United Nations FCCC/CP/2015/L.9/Rev.1 URL:https://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/l09r01.pdf
10. Europe in transition. Paving the way to a green economy trough eco-innovation. Annual report 2012. *Eco-innovation observatory*. URL: https://www.eco-innovation.eu/
11. Indicators to measure decoupling of environmental pressure from economic growth. Executive summary / The OECD Environment Programme. – 3 p. URL: http://www.oecd.org/dataoecd/0/52/1933638.pdf.
12. National report – 2017 "Sustainable Development Goals: Ukraine". URL:http://www.un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvity/un-in-ukraine-publications/4203-2017-nationalna-dopovid-tsil-staloho-rozvyatku-ukrainian-iaka-vyznachaie-bazov-pokaznyky-dlia-dosiahnennia-tsilei-staloho-rozvytku-tssr.
13. Pauli G. Blue Economy-10 Years, 100 Innovations, 100 Million Jobs. Grafiche Nordest , 2012. URL: http://www.management.com.ua/books/view-books.php?id=1265
14. Policies and practices for eco-innovation uptake and circular economy transition. EIO bi-annual report 2016. *Eco-innovation observatory*. URL: https://www.eco-innovation.eu/
15. Raskin P. The Great Transition Today: A Report from the Future. *GTI Paper Series*, № 2, the Tellus Institute, 2006. URL: http://www.greattransition.org/archives/papers/The_Great_Transition_Today.pdf
16. Rifkin J. The Zero Marginal Cost Society: The Internet of Things, the Collaborative Commons, and the Eclipse of Capitalism. *Palgrave Macmillan in the U.S.* – a division of St. Martin's Press LLC, 175 Fifth Avenue, New York, NY 10010, 2014. URL: https://s3.amazonaws.com/arena-attachments/678574/8d936dd16fbf9d282402b7311e488200.pdf.
17. Rifkin J. The Empathic Civilization: The Race to Global Consciousness in a World in Crisis. Penguin Group (USA) Ink., 375 Hudsom Street, New York, USA, 2009. URL: https:// http://empathiccivilization.com/read/
18. Reguly, Eric (14 December 2015). Paris climate accord marks shift toward low-carbon economy. *Globe and Mail* (Toronto, Canada). URL:https://www.theglobeandmail.com/news/world/optimism-in-paris-as-final-draft-of-global-climate-deal-tabled/article27739122/

References

1. Bagal J. M. Ekologichna ekonomika [Green Economy]. *Efficiency of public administration.* V.3: art. 11. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2427/Bazhal_Ekolohichna_ekonomika.pdf;jsessionid=C24497E5AC32B09F71416A8FC920850F?sequence=1 [in Ukrainian].
2. Bell D. Grjaduschee postindustrealnoe obschestvo: Opyt socyalnogo prognozirovanija [The Coming Post-Industrial Society: An Experience of Social Forecasting]. M.: Prod. «Academia», 1999. 956 p. [in Russian].
3. Gerasymchuk Z. Regionalna polityka stalogo rozvytku: teorija, metodologija, praktuka: monografija. [Regional policy of sustainable development: theory, methodology, practice: [monograph].Lutsk: Nadstyrja. 2008. 528 p. [in Ukrainian].
4. Karpinskyj B. A., Vasylkiv I.M., Shevciv A.B., Karpinska O.B. Model stalogo rozvytku ekonomiky: formuvannja I porivnjalna dynamika zmin. [Model of sustainable economic development: formation and comparative dynamics of changes].Part II. *Scientific Bulletin NLTU of Ukraine*. Lviv: ED NLTU of Ukraine. 2016. V. 26.2. P. 7-21[in Ukrainian].
5. Kulchyckyj J. V., Kulchycka B.V., Panchyshyn S.M. Ekologizacija ekonomichnyh system jak vyznachalna dominant paradygmalnyh zmin v ekonomichnij teiriji XXI stolittja. [Greening of economic systems as a defining dominant of paradigmatic changes in the economic theory of the XXI century]. *Scientific Bulletin NLTU of Ukraine*. Lviv: ED NLTU of Ukraine. 2018, V 9 .P. 16-20[in Ukrainian].
6. Ursul A.D. perehod Rosii k ustojchevomu razvitiju. Noosfernaja strategija. [Russia's transition to sustainable development. Noospheric strategy]. Moscou: Noosfera, 1998. 411 p. [in Russian].
7. Daly H. Economics in a full world. *Scientific American*, September, 2005. URL: https:// www.steadystate.org/wp-content/uploads/Daly_SciAmerican_FullWorldEconomics(1).pdf;

8. Kates R., Parris T., Leiserowitz A. Great Transition Values: Present Attitudes, Future Changes. *GTI Paper Series*, № 9, the Tellus Institute, 2006. URL: https:// www.greattransition.org/archives/papers/Great_Transition_Values.pdf;
9. Conference of the Parties Twenty-first session Paris, 30 November to 11 December 2015. United Nations FCCC/CP/2015/L.9/Rev.1 URL:https://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/l09r01.pdf [in English].
10. Europe in transition. Paving the way to a green economy trough eco-innovation. Annual report 2012. *Eco-innovation observatory*. URL: https://www.eco-innovation.eu/[in English].
11. Indicators to measure decoupling of environmental pressure from economic growth. Executive summary / The OECD Environment Programme. – 3 p. URL: http://www.oecd.org/dataoecd/0/52/1933638.pdf. [in English].
12. National report – 2017 "Sustainable Development Goals: Ukraine". URL:http://www.un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvity/un-in-ukraine-publications/4203-2017-nationalna-dopovid-tsil-staloho-rozvyatku-ukrainian-iaka-vyznachaie-bazov-pokaznyky-dlia-dosiahnennia-tsilei-staloho-rozvytku-tssr. [in English].
13. Pauli G. Blue Economy-10 Years, 100 Innovations, 100 Million Jobs. Grafiche Nordest , 2012. URL: http://www.management.com.ua/books/view-books.php?id=1265[in English].
14. Policies and practices for eco-innovation uptake and circular economy transition. EIO bi-annual report 2016. *Eco-innovation observatory*. URL: https://www.eco-innovation.eu/[in English].
15. Raskin P. The Great Transition Today: A Report from the Future. *GTI Paper Series*, № 2, the Tellus Institute, 2006. URL: http://www.greattransition.org/archives/papers/The_Great_Transition_Today.pdf[in English].
16. Rifkin J. The Zero Marginal Cost Society: The Internet of Things, the Collaborative Commons, and the Eclipse of Capitalism. *Palgrave Macmillan in the U.S.* – a division of St. Martin's Press LLC, 175 Fifth Avenue, New York, NY 10010, 2014. URL: https://s3.amazonaws.com/arena-attachments/678574/8d936dd16fbf9d282402b7311e488200.pdf. [in English].
17. Rifkin J. The Empathic Civilization: The Race to Global Consciousness in a World in Crisis. Penguin Group (USA) Ink., 375 Hudsom Street, New York, USA, 2009. URL: https:// http://empathiccivilization.com/read/[in English].
18. Reguly, Eric (14 December 2015). Paris climate accord marks shift toward low-carbon economy. *Globe and Mail* (Toronto, Canada). URL:https://www.theglobeandmail.com/news/world/optimism-in-paris-as-final-draft-of-global-climate-deal-tabled/article27739122/[in English].

Дата подання публікації 18.09.2020 р.

УДК 338.43:331

Лазарєва О.В.,
доктор економічних наук, доцент,
O. Lazarieva, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor Department of the landed resources management
https://orcid.org/0000-0002-1050-7118

СУПЕРЕЧЛИВІ АСПЕКТИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

В статті зазначено, що успішна економічна політика немислима без ефективного використання землі у сільському господарстві, активізації конкурентних переваг у сільськогосподарському землекористуванні.

Ціллю статті є поглиблення теоретико-методологічних аспектів диверсифікації сільськогосподарського землекористування в сучасних умовах ринку.

В статті викладено думку, що новим стратегічним рішенням щодо ефективного розвитку є впровадження процесу виробничої диверсифікації у землекористуванні, суть якого полягає у виробництві продукції, що спрямоване на зміну існуючої технології.

В умовах нових ринкових відносин політика диверсифікації справляє істотний вплив на економіку землекористування, зумовлює підвищення його конкурентоспроможності, зміцнюються позиції на вітчизняному та зарубіжному ринках.

Диверсифікація сільськогосподарського землекористування поділяється на первинну (диверсифікація першого порядку) і вторинну (другого порядку). Паювання земель за результатами роздержавлення і приватизації являють собою первинну диверсифікацію.